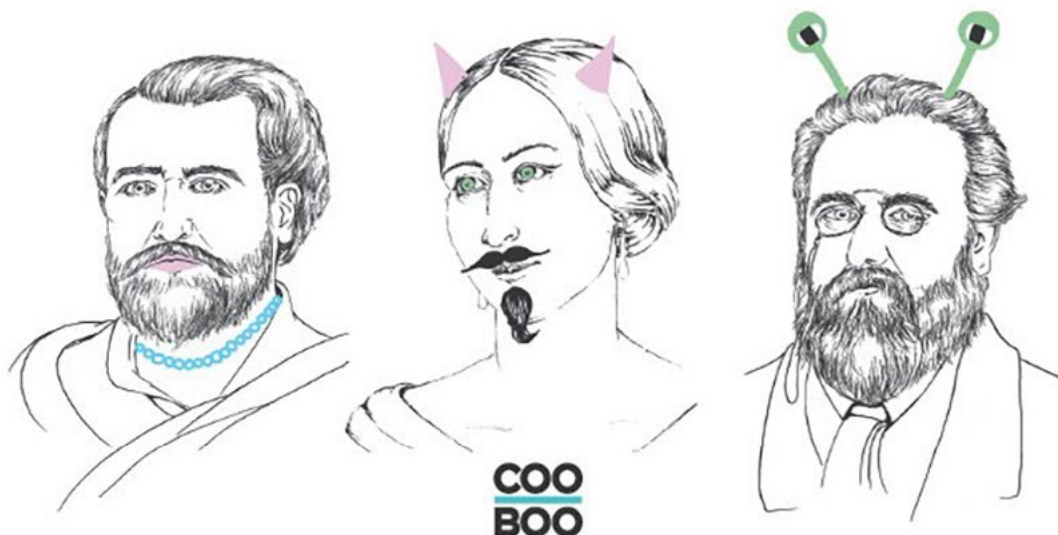

PRŮVODCE LITERÁRNÍ HYSTERIÍ 19. STOLETÍ

KAROLÍNA ZOE MEIXNEROVÁ

ILUSTROVALA VERONIKA ŠÁLKOVÁ

COO
BOO

Průvodce literární hysterií 19. století

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cooboo.cz
www.albatrosmedia.cz

Karolína Zoe Meixnerová
Průvodce literární hysterií 19. století – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

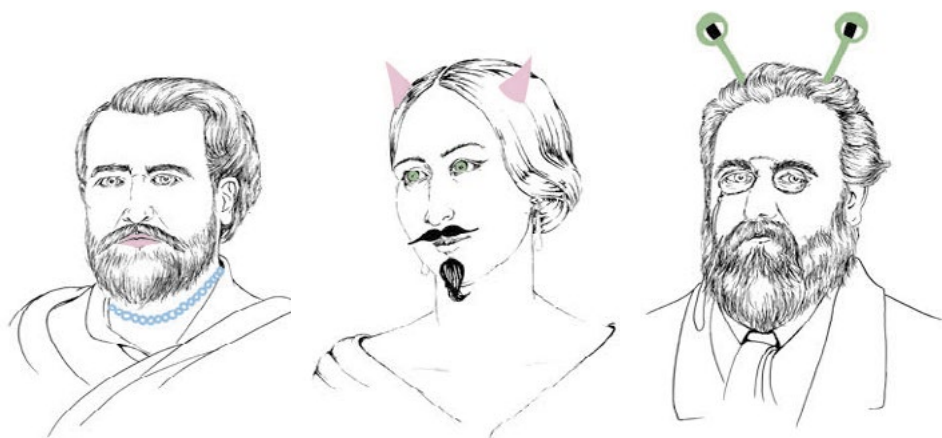
ALBATROS **MEDIA**

PRŮVODCE LITERÁRNÍ HYSTERIÍ 19. STOLETÍ

KAROLÍNA ZOE MEIXNEROVÁ

ILUSTROVALA VERONIKA ŠÁLKOVÁ

COO
BOO

Obsah

KAPITOLA PRVNÍ

Spory o Rukopisy

9

KAPITOLA DRUHÁ

Syndrom romantického hrdiny

25

KAPITOLA TŘETÍ

Divadlo žilo!

45

KAPITOLA ČTVRTÁ

Odkaz mučedníka

59

KAPITOLA PÁTÁ

Babička vs. Viktorka

81

KAPITOLA ŠESTÁ

Americký klub dam

105

KAPITOLA SEDMÁ

Hodný a zlý básník

125

KAPITOLA OSMÁ

Přemýšlej světově, jednej národně

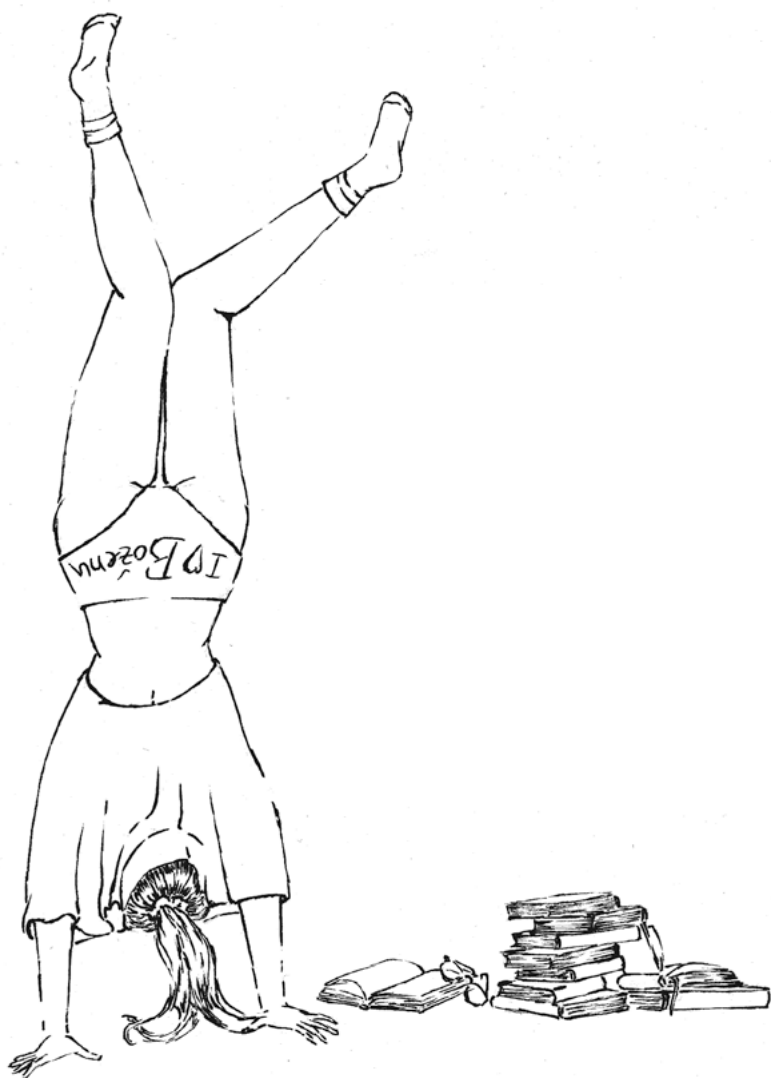
143

KAPITOLA DEVÁTÁ

Furianti z Národního

161

Úvodem

Milý čtenáři,

ať už tuto knihu držíš z jakéhokoli důvodu, věř, že budeš překvapen. Jdeš-li sem pro drby a pikanterie, překvapí tě, kolik krásného a pravdivého se o české literatuře dozvíš. Pokud hledáš fakta či učebnicový výklad, připrav se na divokou jízdu napříč milostnými vztahy, nemanželskými dětmi a skandálními událostmi. Psát o literatuře skrze životy spisovatelů je tenký led. Hranice mezi relevantními informacemi a soukromím neobyčejných lidí asi nemá jednotnou definici. Mnozí se nad tímto typem výuky, pokud se tomu dá říkat výuka, pohoršují, jiní hltají každíčkou senzaci. Stejně jako já při psaní hledám balanc mezi jedovatou pomluvou a užitečnou doplňující informací, mezi generalizací a zjednodušenými dějinami, prosím tě, drahý čtenáři, přistupuj k této obrozenecké telenovele s nadsázkou a otevřenou myslí. Za autory by vždy měla promlouvat tvorba, tak jim to dopřejme a nenechme *Babičku*, *Máj* či *Povídky malostranské* přehlušit počtem milenců či osobními spory. Uzavřeme dohodu? Za každou zdolanou kapitolu si od daného spisovatele něco přečti. V textu narazíš na pár zajímavých tipů na knihy, o kterých se ve školách neučí. Provedu tě i slavnými místy, jež jsou s danými osobnostmi neodmyslitelně spojena. Chybět nebude dobový kontext, rodinné vztahy či ukázky z došlé korespondence. A jako bonus přidám dvě fiktivní povídky, které tě vtáhnou do centra dění. Netvrdím, že *Průvodce literární hysterií* komplexně reflektuje události českého národního obrození, ale pro pochopení nezbytných souvislostí slouží jako kvalitní odrazový můstek, jenž tě vystřelí do nezastavitelného koloběhu zjišťování dalších informací. Není zač.

Kapitola první

SPORY O RUKOPISY

Celé devatenácté století bylo dobou ustanovování novodobého českého národa, začátkem století se dokonce mluví o vzniku českého národa, s čímž je spojené národní obrození, tedy obnova českého jazyka a české kultury.

Uf. To zní složité. Tak to zkusme trochu zlehčit. Chápejme národní buditele jako partu vlastenců – bojovníků za český jazyk v čele například s lingvistou Josefem Jungmannem, který sepsal první použitelný česko-německý slovník. O něco málo později přišel historik František Palacký s ucelenými dějinami českého národa a do třetice všeho obrozeneckého se mezi hybateli ocitnul i spisovatel Josef Kajetán Tyl, který určoval standardy správného vlastence, nastavil konvence vlasteneckého chování, a především propojoval lidi a vytvářel žijící českou kulturní veřejnost, která pořádá plesy, chodí do divadel a čte české knihy. Tyto snahy nepochybně pokračují dalšími jmény, ať už se bavíme o pokusech vlastní národní politiky v čele s Palackým a Riegrem, o základech pozitivě české žurnalistiky novináře Karla Havlíčka Borovského či hesle *Sportu zdar!*, které v šedesátých letech hlásali sokolící Fügner a Tyrš. Naprostá paráda. Na první pohled. Při podrobnějším nahlédnutí však spatříme totálně zpackanou revoluci v roce 1848, kdy jsme jako národ zabojovali o občanskou svobodu, vyhnanství Karla Havlíčka Borovského do Brixenu v italských Alpách, tvrdou normalizaci v područí Bachova absolutismu, knižní cenzuru, tajnou policii, a ani ten slavný dramatik Tyl nezemřel coby „miláček národa“, což byla jeho oblíbená přezdívka, nýbrž jako utrápený bezdomovec. A když vezmeme v potaz i to, že celé

slavné národní obrození vzniklo na základě jednoho velkého podvrhu, málokdo by věřil, že dnes budu psát tohoto *Průvodce literární hysterií* v češtině. A že vy si ho v té češtině dokážete přečíst. Tak si to společně užijme, když teda můžem.

Už to někdo padělejte, krucinál!

Ocitáme se na začátku devatenáctého století. V habsburské monarchii se mluví německy a nikomu to nevadí. Proč by mělo, je snad nějaká jiná možnost? Po prohře na Bílé hoře jsme si na nastupující germanizaci, tedy poněmčování, začali zvykat a na zašlou slávu velkých Čechů působící pod Korunou českou se zapomínalo. Josef Dobrovský se z nudy štou-
rá v české gramatice, ale své závěry sepíše stejně v němčině. Mluvnice *Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache* neměla sloužit jako agitka za český jazyk, nýbrž jako zamyšlení se nad strukturu jazyka pro úzkou skupinu vědců. Co tedy bylo tím hnacím motorem zájmu o češtinu? Pravděpodobně závist. Skoti, Briti, Slováci a další nalézali prastaré literární památky, které dokazovaly jejich dlouhou kulturní národní tradici, o kterou ve své další tvorbě mohli opřít. To by bylo něco pro českou literaturu! Rakouská cenzura byla často neúprosná a jakýkoli projev nacionalismu odmítala, ale proti historické památce by nic nezmohla. Z mnoha tváří tehdejších českých vlastenců se dalo vyčíst toužebné přání: „Tak už to někdo sakra padělejte!“

A pak se objevil pětadvacetiletý básník Václav Hanka, tedy spíše Hanka objevil prastarý rukopis. Vše začalo už o několik měsíců dříve, kdy jeho nejlepší kámoš spisovatel Josef Linda nalezl v knize nájemců domu, v němž bydlel, *Píseň vyšehradskou* – milostnou básničku údajně pocházející ze 13. století. Divný, ale budiž.

V roce 1817 se Václav Hanka na pozvání svých známých vydal do Dvora Králové. Lákali ho na husitské starožitnosti ukryté ve věžní kobce kostela sv. Jana Křtitele. Těžko říct, co se tenkrát v té věži stalo, důležité je, že z ní po několika minutách Hanka vylezl se svrkem pergame-

nů v ruce. A hle! *Rukopis královédvorský* byl na světě. Všichni slavili a o pravosti *Rukopisu* by nikdo nepochyboval, kdyby následující rok nepřišel Josef Linda s dalším – tím *zelenohorským*.

Najednou těch vzácných památek bylo nějak moc a jejich nálezy se rychle omrzely. Josef Dobrovský začal pochybovat, zejména v případě *Rukopisu zelenohorského*. Jak je možné, že se během několika měsíců našly snad všechny dochované památky, které byly ukryté několik stovek let? A jak je možné, že se kolem jejich objevení stále motá Hanka a jeho kumpáni? Dobrovský Hanku moc dobře znal ze studií. Byl jeho učitelem a věděl, že Hankovou oblíbenou zájmovou činností bylo padělání různých dokumentů, především omluvenek a vysvědčení. Dodnes nikdo neví, jak mohl

Hanka vystudovat ve Vídni práva, když byl v Praze vyhozen z filozofické přípravy, bez které na ně nemohl nastoupit. Asi tušíme, že?

Dobrovský byl tou dobou uznávanou kapacitou, i když lehce psychicky narušenou, tudíž mu nikdo nic nevyvracel, ale zároveň ho nikdo nebral vážně. V kuloárech se o něm hovořilo jako o starém bláznovi a škůdci národa. Čekalo se, až zemře, aby tu obrozeneckou euforii nenarušoval žádný nevitáný skeptik. A tak se i stalo. Po Dobrovského smrti se s pochybnostmi o pravosti *Rukopisů* ozýval málokdo. Přeci jen jejich věrnými zastánci byl Palacký s Jungmannem a proti nim se vystupuje blbě.

Čtyřicet let po objevení *Rukopisů* se pořádaly velké vlastenecké oslavy na jejich počest, což se německé části pražské smetánky značně nelíbilo. V jednom německém plátku tenkrát začala vycházet série článků, které

Co se našlo?

1816 – *Píseň vyšehradská*

1817 – *Rukopis královédvorský* tváříci se jako rukopis ze 13. až 14. století obsahuje celkem 14 básní. Z těch nejznámějších fragmentů je například epická báseň *Oldřich* či lyrické verše *Róža*.

1818 – *Rukopis zelenohorský* popisuje soudní proces vedený kněžnou Libuší a jeho vznik se datoval do 9. až 10. století.

1819 – *Milostná píseň krále Václava* měla údajně pocházet ze 13. století

1827 – *Mater verborum* jsou české glosy datované do 13. století

Duchovní, historik a filolog **Josef Dobrovský** vyfasoval také zvláštní přezdívku „modrý abbé“. Na sklonku života totiž trpěl psychickou nemocí. Údajně se jednalo o hypochondrickou depresi. Zabýval se léčitelstvím, interpretoval Bibli po svém, dokonce nosil pouze modrou – oblečení, kabát, punčochy, kapesníky i boty, jelikož věřil, že modrá ochraňuje před zlem a nemocemi.

Modrá je
dobrá.

měly za úkol jediné – označit *Rukopisy* za padělky a odhalit padělatele, přičemž vina padla na Hanku. V ten moment spory o *Rukopisy* už nebyly otázkou nalezení pravdy, nýbrž boje mezi českou a německou stranou. Čeští vlastenci tasili zbraně a německé noviny v čele s jejich redaktorem zažalovali. Vysoce účinnou zbraní v soudních procesech byl bezesporu advokát Josef František Frič, což nebyl žádný zelenáč. O několik let dříve zprostil viny Karla Havlíčka Borovského v kutnohorském procesu, v němž český novinář čelil obžalobě z rušení veřejného pokoje a pobuřování. Argumenty redaktora Davida Kuha rozmetl a chudáka, který byl jenom loutkou ve hře tajné policie, poslal do žaláře.

V průběhu let se ještě objevilo mnoho odvážlivců, kteří si dovolili zpochybnit pravost *Rukopisů*. Mezi ty nejvýraznější patřil například literární historik Julius Feifalik, jazykovědec Alois Vojtěch Šembera nebo novinář Antonín Vašek.

Nejen že byli skrze bulvární novinářskou kampaň vyobcováni ze společnosti, ale jako by byli prokleti – většina z nich umírá v mladém věku

Rodinná pouta

Josef František Frič byl otcem spisovatele Josefa Václava Friče, mladého revolucionáře ze čtyřicátého osmého, který společně se Sabinou a Sladkovským vyfasoval za velezradu šibenici. Naštěstí byly tresty nakonec zmírněny, ale o tom v další kapitole.

na tuberkulózu, a své závěry tak nestihnou řádně obhájit. V roce 1885 se však na literární scéně objevuje princezna bojovnice – mladý Tomáš Garrigue Masaryk s článkem *Jak zvelebovati naši literaturu naukovou*, kde vyzývá k veřejné polemice o tom, zda se česká kultura dokáže obejít bez podvrhů. Tím započaly tvrdé agresivní útoky proti *Rukopisům*. Pro Masaryka typické. Často vystupoval proti všem a bral národní hračky, které rozebral na součástky a hodil zpátky do davu. *Rukopisy* počínaje, hilsneriádou konče. Pokud se příliš neorientujete v dějinách českého mordu, tak Leopold Hilsner byl obviněn z rituální vraždy Anežky Hružové. Byl to ne příliš inteligentní mladík židovského vyznání, který se živil především jako žebrák. Na jeho obranu se jako jeden z mála postavil právě náš budoucí prezident, který poukázal na možné fanatické projevy antisemitismu a čelil kvůli tomu ostré kritice veřejnosti.

Rodinná pouta

Antonín Vašek byl
otcem básníka
Petra Bezruče.

„Běda národu,
který nemá mužů, jimž
volno, ba povinno o všech
důležitých potřebách národních
svobodně rokovati, uvažovati, kritizovati;
běda národu, který pro životní
své účely není
připraven.“

Zpátky k *Rukopisům*. Masarykova skupina, tzv. masařky, podrobily *Rukopisy* tvrdým zkouškám, z nichž ve většině případů neprošly. Do třináctého století neseděla jak větná skladba, tak některé faktické údaje,

Tip na výlet

Pod Hrubou skálou bydlí moje rodina, proto je tento usvědčující důkaz jeden z mých nejoblíbenějších. A kousek od domu leží zapomenuté lázně, jež v minulosti hostily churavějící Elišku Krásnohorskou či nemocného Jana Nerudu. Dnes zašlá sláva vodoléčebného ústavu připomíná spíše strašidelné městečko duchů. Tak přijďte! Stánek s kofolou tam je, nebojte.

např. název hradu Hrubá skála, který se takto začal označovat až koncem 18. století a v tom 13. nejspíš ještě vůbec nestál.

Z historického a gramatického hlediska tedy *Rukopisy* prohrály na plné čáře. Poslední rána měl přijít ze zatáté pěsti chemiků Vojtěcha Šafaříka a Antonína Bělohoubka, kteří se třásli na rozbor použitého inkoustu.

Smrtící úder se však vrátil jako bumerang a trefil Masaryka a jeho bandu přímo mezi oči. Inkoust byl všehovšudy pravý. A tak se spory o *Rukopisy* vedou dodnes. Oficiálním závěrem je, že se jedna na stopéro o falzum, ale mezi vědci se stále najdou vášniví konspirátoři, kteří za pravost bojují zuby nehty.

Rodinná pouta

Vojtěch Šafařík byl synem spisovatele a jazykovědce Pavla Josefa Šafaříka

Přiznejte se, kdo to byl?

Abychom mohli s jistotou tvrdit, že jsou *Rukopisy* padělek, potřebujeme prvně identifikovat padělatele, který už dvě stě let historikům mistrně uniká. Popřemýšlejme společně:

Vše naznačuje, že v tom má prsty Václav Hanka. Ambiciózní bibliotekář s přístupem k jakýmkoli starodávným pergamenům a rukopisům, známý podvodník a prospěchář. Jen nám tam tedy lehce hapruje jeho

*Smutnou vzpomínkou, co sporů se týče,
jest tragický osud J. L. Píče.
V dobré své vůli pravost chtěl doložit,
však urputné masařky nenechaly ho žít.
Revolver ke spánku přiložil doufaje,
že snad spor o pravdu smrtí svou vyhraje.*

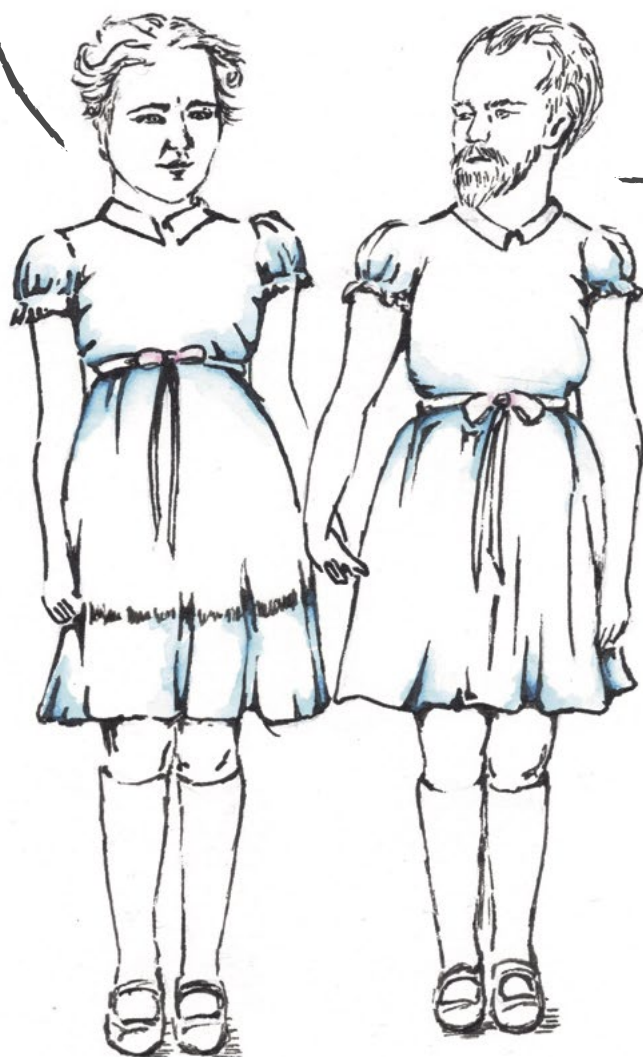

neschopnost napsat umělecký text, který by nepřipomínal básnický debut průměrného předškoláka. Možná si říkáte, že tu těžkopádnost ve svých textech předstíral, aby na něj nepadlo podezření. Opravdu by tak slávou posedlý Hanka obětoval svůj talent ve prospěch české literatury? Vždyť každý umělec přece touží po jediném – uznání.

Do hry tedy vstupuje Josef Linda, který se motal kolem objevu *Písně vyšehradské* a *Rukopisu zelenohorského*. S Václavem Hankou byli spolubydlíci a nejlepší kamarádi, dokud se nepohádali kvůli holce, kterou nakonec vyhrál Venda. Navíc nebyl špatný spisovatel – napsal první český historický román *Záře nad pohanstvem*, který svým stylem připomíná některé epické básně *Rukopisu královédvorského*. Své nadání však nestihl dále rozvíjet, jelikož poměrně brzy zemřel na tuberkulózu.

I když máme organizátora celé akce a možného spoluautora, stále není jasné, jak je možné, že se na základě chemického rozboru v osmdesátých letech devatenáctého století potvrdila pravost *Rukopisů*. Odpovědí může být malíř František Horčíčka. Horčíčka byl uznávaný restaurátor, svého času působící na zámku Zelená hora. Byl také kamarádem Václava Hanky, dokonce mu šel na svatbu za svědka. František Horčíčka měl navíc jeden zajímavý koníček. Velmi rád padělal obrazy. Skvěle ovládal chemické složení barev a jeho schopnosti v oboru falzifikátorské techniky byly obdivuhodné.

Já jsem
Hanka.

Těší mě,
Linda.

Český obrozenecký básník, kritik a překladatel. Rád literární společnost mystifikoval, například vydával básně pod pseudonymem Žofie Jandová, a nechal se tak označit za první českou básnířku. Možná by udělal líp, kdyby toto výsostné postavení přenechal své ženě Antonii Riessové, ze které místo toho, aby mohla tvořit pod pseudonymem Bohuslava Rajska, udělal hospodyňku a chůvu svých dětí z prvního manželství. Utrápená Antonie zemřela předčasně ve věku 34 let.

A kdybychom vzali do hry i Josefa Jungmanna, který holdoval lingvistice, společně s Františkem Palackým, který se v české historii orientoval lépe než kdokoli jiný, dá nám to dohromady partičku vypečených kamarádů, kteří si dali za úkol jedno – zatloukat, zatloukat, zatloukat. A kromě toho taky nakopnout českou literaturu a zburcovat mladý kluky a holky, ukázat jim, že je čeština po čertech krásný jazyk a dá se z ní vykouzlit mnohem víc než ohlasovky Franty Čelakovského.

Česká poezie už nutně potřebovala svého velkého básníka. Naštěstí se *Rukopisy* staly jedním z pilířů vzniku našeho romantismu. Druhým pilířem byl spisovatel Jan Kollár a jeho básnická skladba *Slávy dcera*. Zde se objevuje hrdina poutník, který putuje kolem řek Sály, Labe a Dunaje. Doma zanechá svou holku Mínu, aby mohl nasávat slovanské zvyklosti a slovanskou víru, jenže toho tak trochu lituje a trpí. Tadá! Světlo světa spatřil náš první rozervaný hrdina se světobolem v srdci. A Ignác na sebe nenechal dlouho čekat.

„Na bratry Thámovy!“

„Nechť je jim zem lehká!“ Štamgasti u zastrčeného stolu pražské pivnice si přitukli oroseným pivem.

„A na Fausta! Vskutku zajímavá podívaná. Kéž bychom jednou dokázali pozvednout české divadlo na světovou úroveň.“